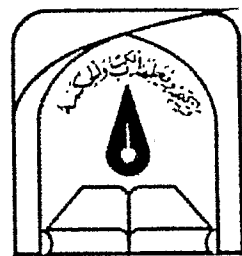

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٧٦٤٢

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی
گروه علوم سیاسی

۱۳۸۱ / ۷ / ۳۰

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی

**بررسی شرایط متقابل ایران و آمریکا برای برقراری روابط دیپلماتیک
(با تأکید بر خلیج فارس و روند صلح خاورمیانه)**

پژوهش و نگارش:

عباس ایمانیپور

استاد راهنما:

دکتر مسعود غفاری

۳۳۶۱۷

تابستان ۱۳۸۱

۳۳۶۱۷

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران
سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

تأییدیه هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای عباس ایمانپور را تحت عنوان "بررسی شرایط متقابل ایران و آمریکا برای برقراری روابط دیپلماتیک (با تأکید برخلیج فارس و روند صلح خاورمیانه)" را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر مسعود غفاری	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر وحید سینائی	استادیار	
۳- استاد ناظر	دکتر رضا رئیسی طوسی	استادیار	
۴- استاد ناظر	دکتر محمدکاظم سجاد پور	استادیار	
۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر وحید سینائی	استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیت های علمی - پژوهشی دانشگاه است، بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند: « کتاب حاضر حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته علوم سیاسی است که در سال ۱۳۸۱ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر مسعود غفاری و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر وحید سینایی از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت از چاپ) را به مرکز دانشگاه اهداء کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

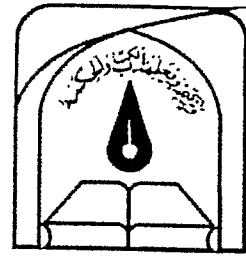
ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس تأدیه نماید.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند. بعلاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب عباس ایمانپور دانشجوی رشته علوم سیاسی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده و به آن ملتزم می شوم.

مرکز اطلاعات و آرکایوهای علمی این
سازمان

امضاء
عباس ایمانپور

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی
گروه علوم سیاسی

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی

**بررسی شرایط متقابل ایران و آمریکا برای برقراری روابط دیپلماتیک
(با تأکید بر خلیج فارس و روند صلح خاورمیانه)**

پژوهش و نگارش:
عباس ایمانیپور

استاد راهنما:
دکتر مسعود غفاری

استاد مشاور:
دکتر وحید سینایی

تابستان ۱۳۸۱

تقدیم به :

پدر عزیزم

که شمع وجودش را قلمره قلمره مایه زندگی سافت
او که خاطره سبز بودنش را در وجودم حک کرده ام
و چشم هایم برای گندم زار یادش همیشه بارانی است

و مادر مهربانم

که اول آموزگارم بود در محبت و ایثار، مقاومت و ایستادگی
به خاطر مهربانیها و رنجهایش

و خواهر و برادرانم

که در تمامی مراحل تحصیل و زندگی مشوق و یاریگر من
بوده و هستند

تقدیر و تشکر:

شایسته است از مساعدت و راهنمایی های استاد محترم راهنما جناب آقای دکتر مسعود غفاری که در مراحل مختلف تهیه این پژوهش، راهنما و مشوق اینجانب بوده و از هیچ کوششی جهت ارتقاء کیفی تحقیق دریغ نورزیده اند، صمیمانه سپاسگزاری نمایم. و از جناب آقای دکتر وحید سینایی، استاد محترم مشاور که با سعه صدر در طول تهیه این پایان نامه، اینجانب را یاری نموده و راهنمایی های ارزنده ای را ارائه فرمودند، بسیار سپاسگزارم. همچنین شایسته است از اساتید محترم ناظر جناب آقای دکتر رضا رئیسی طوسی استاد محترم دانشگاه تهران و جناب آقای دکتر محمد کاظم سجاد پور رئیس مرکز مطالعات وزارت خارجه نیز به خاطر پذیرش مطالعه و اظهار نظر درباره پژوهش حاضر سپاسگزاری نمایم.

همچنین از دوستان عزیزم آقایان علی علیزاده، محمد علیزاده، اسماعیل مکرمی، محمد اکبری، قاسمعلی حمیدی، امین کریمی، محمد احمدی، رحمت الله پاشا، تیرداد صولتی، اکبر اسماعیلی، مسعود کریمی، صادق احمدی، حسین علیپور، احمد محمودی، فریدون خزائی، وحید درستی، حسن رحمتی، داوود رجبی، فرامرز میرزآزاده، محمد خضر زاده، تورج افشون، امین الله سلیمانی، سید مجید قاسمی، سید محمود علوی، ابراهیم رحیمی، سید علی موسوی، پیام خلیلی، حسن عالی پور، داریوش زاهدی، ناصر ضماند، عباس ایزد پناه، عباس امیدی فرد، امین حقیقی، اکبر کاظمی، ابراهیم مردانی، نادر ولی نژاد، مهدی مشکوری، آرین جمالی، حسین تهرانی، طاهر خانی، آقاجانی، کامران منصوری، فرهاد امینیان، رامین یعقوبی، عباس پیریایی، رضا روحی، برومند رضائی، موسوی و سایر دوستان عزیز به خاطر همکاری و مساعدت آنها در ایجاد محیطی صمیمانه و علمی تشکر و قدردانی نمایم.

چکیده

وقوع انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷/۱۹۷۹ به روابط دوستانه میان ایران و امریکا پایان داد و دور جدیدی از مناسبات سیاسی میان دو کشور آغاز گردید. گروگانگیری دیپلمات های امریکایی در سفارت این کشور در تهران باعث قطع روابط دیپلماتیک میان دو کشور شد و عواملی نظیر حمله نظامی امریکا به ایران (حادثه طبس)، تجاوز عراق به ایران و حمایت امریکا از عراق در جنگ علیه ایران، افشای سفر مک فارلین به ایران، تصویب تحریم های پی در پی علیه این کشور، ساقط کردن هواپیمای مسافربری ایران و ... باعث تیرگی روابط دو کشور شده و تنش بر مناسبات سیاسی دو کشور مستولی گشت.

با گذشت بیش از دو دهه از این مناسبات، ایالات متحده از ایران دعوت کرد تا در جهت گفتگوی رسمی در سطح دولت ها که در آن تمامی مسائل و مشکلات مربوط به دو طرف برای حل و فصل به بحث گذاشته شود، گام بردارد تا از این طریق روابط دو کشور به حالت عادی برگردد. اما خواسته ها و مطالبات دو کشور از یکدیگر زمینه همکاری میان آنها را از بین برده است. ایالات متحده خواهان عدم مخالفت ایران با روند صلح خاورمیانه، رعایت حقوق بشر، عدم حمایت از تروریسم و دست برداشتن از تلاش های گسترده برای رسیدن به تسلیحات کشتار جمعی است. این کشور خواسته های خود را اعلام و بر آنها تأکید کرده است. در مقابل ایران نیز مطالبات و خواسته های متقابلی را اعلام کرده است. آزاد سازی اموال و دارائی های ایران در امریکا، حذف نام ایران از لیست کشورهای حامی تروریسم و لغو تحریم های موجود علیه ایران، خروج نیروهای امریکایی از خلیج فارس و عدم مداخله در امور داخلی این کشور از

مهمترین خواسته های ایران برای عادی سازی روابط دیپلماتیک با امریکا می باشد.

اما تا زمانی که دو کشور سیاست های جاری خود درباره مسائل عمده ای نظیر مسأله فلسطین و اسرائیل و حضور نیروهای نظامی امریکا در خلیج فارس تغییر ندهند وضعیت موجود میان دو کشور تغییر نکرده و تنش بر مناسبات دو کشور حاکم خواهد بود.

کلمات کلیدی:

ایران، امریکا، مناسبات دیپلماتیک، روند صلح در خاورمیانه، امنیت در خلیج فارس، تروریسم، مداخله، تحریم، حقوق بشر، روابط سیاسی، برقراری روابط دیپلماتیک، تسلیحات کشتار جمعی، خلیج فارس، فلسطین، اسرائیل، اموال و دارائی، نفت، گاز

فهرست مطالب	صفحه
۱- مقدمه	۵
۲- طرح مسأله	۵
۳- سوابق پژوهش	۹
۴- سؤال اصلی	۱۰
۵- فرضیه	۱۰
۶- ضرورت، هدف، و کاربردهای پژوهش	۱۰
۷- روش تحقیق	۱۱
۸- سازماندهی تحقیق	۱۱
۹- منابع	۱۳
فصل اول: نگاهی به تاریخ روابط ایران و ایالات متحده آمریکا	
۱-۱- مقدمه	۱۴
۲-۱- روابط ایران و ایالات متحده قبل از انقلاب اسلامی	۱۵
۳-۱- روابط ایران و ایالات متحده بعد از انقلاب اسلامی	۱۷
۳-۱-۱- روابط اقتصادی ایران و ایالات متحده آمریکا بعد از انقلاب اسلامی	۴۳
۳-۱-۲- عوامل مؤثر بر افزایش تنش در روابط ج.ا. ایران و ایالات متحده آمریکا	۴۷
۳-۱-۳-۱- تسخیر سفارت آمریکا و بحران گروگانگیری	۴۸
۳-۱-۳-۲- حادثه طبس	۴۸
۳-۱-۳-۳-۱- تحریم	۵۱
۳-۱-۳-۴- حمایت از عراق در جنگ علیه ایران	۵۲
۳-۱-۳-۵- افشای سفر مک فارلین به ایران (مسأله ایران - کنترا)	۵۵
۳-۱-۳-۶- جنگ نفتکش ها و حمله به سکوهاى نفتى	۵۷
۳-۱-۳-۶-۱- جنگ نفتکش ها و حمله به سکوهاى نفتى	۶۰

۶۲	۱-۳-۲-۷- واقعه ایران ایر
۶۳	۱-۴- نتیجه
۶۴	۱-۵- منابع و مآخذ فصل اول

فصل دوم: بررسی مطالبات متقابل ایران و امریکا

۷۳	
۷۴	۲-۱- مقدمه
۷۵	۲-۲- بررسی مطالبات ایالات متحده برای برقراری روابط دیپلماتیک با ایران
۷۵	۲-۲-۱- حمایت از تروریسم
۷۹	۲-۲-۲- سلاح های کشتار جمعی
۸۵	۲-۲-۳- حقوق بشر
۸۷	۲-۲-۴- مخالفت با روند صلح خاورمیانه
۸۸	۲-۳- بررسی مطالبات ج.ا. ایران برای برقراری روابط دیپلماتیک با امریکا
۸۹	۲-۳-۱- آزاد سازی اموال و دارایی های ایران
۹۳	۲-۳-۲- دخالت در امور داخلی ایران
۹۶	۲-۳-۳- لغو تحریمها و حذف نام ایران از لیست کشورهای حامی تروریسم
۹۸	۲-۳-۴- امنیت در خلیج فارس
۱۰۱	۲-۴- منابع و مآخذ فصل دوم

فصل سوم: امنیت و ثبات در خلیج فارس

۱۰۵	
۱۰۶	۳-۱- مقدمه
۱۰۸	۳-۲- موقعیت خلیج فارس
۱۰۹	۳-۳- اهمیت خلیج فارس
۱۱۰	۳-۳-۱- اهمیت ژئوپولتیک
۱۱۱	۳-۳-۲- اهمیت ذخایر نفت و گاز
۱۱۷	۳-۴- نقش و جایگاه امنیت خلیج فارس در منافع ملی ج.ا.ایران
۱۱۹	۳-۵- نقش و جایگاه امنیت خلیج فارس در منافع ملی ایالات متحده امریکا
۱۲۴	۳-۶- جستجوی ترتیبات امنیتی در خلیج فارس
۱۲۵	۳-۶-۱- نظامی گری در خلیج فارس
۱۲۸	۳-۶-۲- ایران و ترتیبات امنیتی در خلیج فارس
۱۳۵	۳-۶-۳- ترتیبات امنیتی امریکا در خلیج فارس

۱۴۰	۳-۶-۴- شورای همکاری خلیج (فارس) و امنیت خلیج فارس
۱۴۴	۳-۶-۵ - فرمول امنیتی ۶+۲
۱۴۶	۳-۷- نتیجه
۱۴۹	۳-۸- منابع و مآخذ فصل سوم

فصل چهارم: روند صلح در خاورمیانه ۱۵۳

۱۵۴	۴-۱- مقدمه
۱۵۵	۴-۲- تاریخچه منازعات اعراب و اسرائیل
۱۶۰	۴-۳- گرایش به صلح در خاورمیانه
۱۶۴	۴-۴- روند صلح خاورمیانه
۱۶۸	۴-۵- انتفاضه
۱۶۹	۴-۶- انتفاضه دوم
۱۷۱	۴-۷- اهمیت و جایگاه فرایند صلح خاورمیانه در سیاست خارجی ج.ا. ایران
۱۷۹	۴-۸- اهمیت و جایگاه صلح خاورمیانه در سیاست خارجی ایالات متحده امریکا
۱۸۴	۴-۸-۱- نقش ابرقدرتها در منازعه اعراب و اسرائیل
۱۸۷	۴-۸-۲- رابطه امریکا و اسرائیل بعد از جنگ سرد
۱۹۰	۴-۹- نتیجه
۱۹۲	۴-۱۰- منابع و مآخذ فصل چهارم

فصل پنجم: نتیجه گیری و آینده نگری ۱۹۶

۱۹۷	۵-۱- نتیجه گیری و آینده نگری
۲۱۲	۵-۲- منابع و مآخذ فصل پنجم
۲۱۴	منابع و مآخذ

فهرست نمودارها و جداول

صفحه

الف - جدول شماره (۱) ذخایر اثبات شده گاز و نفت کشورهای حوزه خلیج

فارس (۱۳۸۰)..... ۱۱۲

ب - جدول شماره (۲) افزایش تقاضای نفت ایالات متحده و جهان (میلیون

تن)..... ۱۲۰

ج - نمودار شماره (۱) ذخایر اثبات شده نفت در خلیج فارس..... ۱۱۳

د- نمودار شماره (۲) ذخایر اثبات شده گاز در کشورهای حوزه خلیج

فارس..... ۱۱۵

ح - نمودار شماره (۳) افزایش واردات نفت ایالات متحده امریکا..... ۱۲۱

و- نمودار شماره (۴) افزایش تقاضای جهانی نفت (۱۳۸۰)..... ۱۲۳

۱- مقدمه

۲- طرح مسأله

برقراری روابط دیپلماتیک میان دولت‌ها زائیدهٔ نیاز آنها به یکدیگر است. رشد و پاگیری دیپلماسی نیز ناشی از نیاز دولت‌ها به تعامل و ایجاد مناسبات میان آنها می‌باشد. این روابط ممکن است دوستانه یا خصمانه باشند. مناسبات ایران و ایالات متحده نیز خارج از این قاعده و چارچوب دیپلماتیک نیست.

روابط سیاسی ایران و ایالات متحده امریکا برغم حضور میسیون‌های پروتستان امریکایی در سال ۱۸۳۲/۱۲۱۱ در ایران و تلاش‌هایی که در دوران صدارت میرزا آقاخان نوری و امیرکبیر در سالهای ۱۸۵۱/۱۲۳۰ و ۱۸۵۷/۱۲۳۶ جهت ایجاد روابط سیاسی، کنسولی و نظامی صورت گرفت، تنها پس از گذشت چند دهه در سال ۱۸۸۳/۱۲۶۲ برقرار گردید. آنها در تلاش بودند نیروی سومی را وارد صحنه سیاسی ایران نمایند تا از این طریق بتوانند از قدرت و نفوذ سنتی دو کشور روسیه و انگلستان بکاهند. از این زمان تا جنگ جهانی دوم حضور ایالات متحده در ایران در حد حضور میسیون‌های مذهبی و فعالیت گروه‌های مستشاری مالی و نظامی بود.

تا پایان جنگ جهانی دوم، انگلستان قدرت مسلط سیاسی و دیپلماسی در خاور میانه بود. این کشور قراردادهای مختلف سیاسی، اقتصادی و نظامی که اغلب جنبه استعماری داشتند با کشورهای منطقه بویژه کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس منعقد کرده بود. با خاتمه جنگ موجبات برتری تدریجی

قدرت و نفوذ اقتصادی سیاسی و نظامی امریکا بر انگلستان در منطقه خلیج فارس فراهم شد. البته سیاست های کلی گرایش به توسعه طلبی و گسترش فضای حیاتی برای رهایی از بن بست اقتصادی و بحران مالی اوائل دهه ۱۹۳۰، در زمان حکومت روزولت (۱۹۳۲-۱۹۴۴) تعیین شد. بنابراین، طرح گسترش نفوذ امریکا قبل از جنگ جهانی دوم ترسیم شده بود و ایران نیز جزئی از آن منطقه به حساب می آمد. بعد از آن، ایران یکی از مناطقی محسوب می گشت که کنترل آن به لحاظ استراتژیکی از نظر ایالات متحده برای کنترل جهان ضروری بود. استراتژی نگاه نو حکومت آیزنهاور در سال ۱۹۵۳/۱۳۳۲ نیز در این چارچوب قرار می گرفت. این طرح در واقع تلاشی برای بازیابی ابتکار عمل در رویارویی جهانی با اتحاد شوروی و در عین حال کاهش هزینه های دفاعی امریکا بود. به عبارت دیگر هدف ایالات متحده تقویت کشورهای طرفدار غرب در امتداد پیرامون حوزه نفوذ شوروی بود. برنامه ای که ترومن از سال ۱۹۵۰/۱۳۲۹ آغاز کرده بود.^(۱) بنابراین رابطه با امریکا که در آغاز نوعی رابطه با یک قدرت و نیروی سوم و سد نفوذی در مقابل قدرت روسیه و انگلستان بود خود به یک رابطه نفوذی تبدیل شد. از این تاریخ به بعد مناسبات سیاسی، اقتصادی و نظامی میان دو کشور گسترش یافت و کمک های وسیعی به منظور گسترش نفوذ اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در ایران و وابسته کردن این کشور جهت دستیابی به منابع نفتی و جلوگیری از نفوذ کمونیسم به ایران داده شد.

وقوع انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹/۱۳۵۷ پایانی بر روابط دوستانه میان ایران و ایالات متحده به شمار می آید. اولین پیامد انقلاب در ایران حذف یک متحد مهم امریکا در منطقه بود. افزایش قیمت نفت، قطع خریدهای نظامی وسیع ایران از امریکا و از دست دادن بخشی از درآمدهای نفتی ایران، الهام جنبش های اسلامی از انقلاب ایران و تهدید دیگر رژیم های متحد امریکا در منطقه از